

Hans-Georg Gadamer

B İ L G İ N İ N
B A Ş L A N G I C I

Çeviri: Mehmet Barış Albayrak

alBaraka
Yayınları

HANS-GEORG GADAMER

11 Şubat 1900'de Marburg'da dünyaya geldi. 1918'de liseyi bitirdikten sonra Breslau, Marburg, Münih ve Freiburg'da felsefe, Alman dili ve edebiyatı, tarih, sanat tarihi, 1924'ten itibaren de klasik filoloji okudu. 1922'de Marburg'da Paul Natorp'un yanında doktora derecesini aldı. 1929'da Martin Heidegger'in yanında Platon'un Diyalektik Etiği başlıklı çalışmasıyla doçent oldu. 1937'de Marburg'da kadrosuz profesör, 1939'da Leipzig'de, 1947'de Frankfurt am Main'da profesör olur, iki yıl sonra, Heidelberg'e, Nazilerin Karl Jaspers'i atmaları üzerine boşalan kürsüye davet edildi. Burada, 1968'de emekli olana dek ders verdi. 13 Mart 2002'de Heidelberg'de öldü.

MEHMET BARIŞ ALBAYRAK

İstanbul'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi'nde Psikolojik Danışmanlık lisansı diploması aldıktan sonra, Almanya'nın Tübingen Üniversitesi'nde felsefe lisansı ve yüksek lisansı diplomalarını aldı. Schelling, Hölderlin, Novalis gibi yazarların kitaplarını çevirdi. Boğaziçi Üniversitesi ve Darmstadt Üniversitesi'nde dersler verdi. Halen Mef Üniversitesi'nde felsefe dersleri vermeye devam ediyor. Alman İdealizmi, zihin felsefesi ve eğitim felsefesi üzerine çalışıyor. *Kırmızı Top* adlı bir öykü kitabı ve Çiler Çilingiroğlu'yla beraber yazdığı *Yol Ayrımları* adlı bir deneme kitabı bulunuyor.

İÇİNDEKİLER

Giriş	7
Herakleitos Geleneği Üzerine	17
Herakleitos Çalışmaları	35
Antik Atom Teorisi	103
Platon ve Presokratik Kozmoloji	131
Yunan Felsefesi ve Modern Düşünce	153
Doğa Kavramı ve Doğa Bilimleri	163

GİRİŞ

Profesör Vittorio De Cesare ve Dr. Joachim Schulte'nin çalışmaları sayesinde, 1988'de Napoli'de İtalyanca verdiğim dersler (1993'te *L'inizio della filosofia occidentale* adıyla yayınlandı) Almanca olarak *Der Anfang der Philosophie* (Felsefenin Başlangıcı) adıyla yayımlandı (Reclam 1997).

Felsefe tarihinin Miletli Thales ile başladığını hepimiz biliriz (veya bildiğimizi sanırız) ve haklı olarak buna Aristoteles'i (Metafizik A) tanık gösteririz. Schleiermacher ve Hegel sayesinde, Alman Romantik döneminden beri felsefenin bu başlangıcına "Presokratik" adını verdik. Bununla birlikte, bize en eski felsefe olarak aktarılanların gerçekte yalnızca alıntılar veya metin parçaları olduğunu biliyoruz.

Napoli'deki derslerimde, bu fragmanter Presokratik gelenekten ancak bize tam olarak kalan ilk felsefi metinler temelinde konuşabileceğimizi göstermek istedim. Bu metinler esas olarak bir yanda Platon'un diya-

logları, diğer yanda Aristoteles'in yazılarının muazzam toplamı *Corpus Aristotelicum*'dur. Bununla birlikte, geleniğin bu fragmanları arasında bir istisna vardır: Parmenides'in didaktik şiirinin başlangıcındaki büyük ölçüde tutarlı metin. Bu metni, Atina'daki Akademi'nin önemli bir üyesi olan, eski Yunan bilginlerinin son neslinden Simplikios adında büyük bir bilim insanının, güvenilir bir transkripsiyonuna borçluyuz. Kendisi Platon Akademisi'nin dağılmasından kısa bir süre önce yaşadı ve arkasında en seçkinleri Aristoteles'in *Fizik*'i üzerine olan bir dizi yorum bıraktı.

Yüzyıllar sonra Atina İslam'ın yükselişinin kurbanı olur, Doğu Roma İmparatorluğu Bizans bile bu yükselişin ellerinde son bulur. Bununla birlikte, Yunan düşüncesinin bu görkemli meskeni, İtalyan hümanizminin kurulması ve Rönesans'ın gelişi için çok önemli bir kurtuluş noktası hâline gelmiştir. Aslında hümanizm ve hepsinden önemlisi Yunan kültürü geleneğimizin en eski başlangıcı Antik çağda Roma'nın yükselişinde bulunabilir. Kartaca tehdidinin muzaffer bir şekilde püs-kürtülmesinden sonra, Scipio ve çevresi Roma toplumu için yeni bir yön ve Roma gençliği için Yunan modeline göre yeni bir eğitim modeli başlattı. Bu noktada, sadece Cicero'nun eserlerini hatırlamamız yeterlidir. Sezarlar zamanında Yunan kültürü, Yunanca olan her şeyin yaygınlaşmasını ve yerleşmesini o kadar temelden yaşadı ki, Romalı Sezarların mahkemelerinde Yunanca konuşmaya başlandı. Bu olguyu, bu "Helenistik" çağın en parlak düşünürü Plotinos'a borçluyuz. Plotinos'un öğrencileri, bu mirası Roma İmparatorluğu'nda yüzlerce

yıl boyunca başarılı bir şekilde sürdürmüştür. Bununla birlikte, her şeyden önce, Yunan kültürünün moderniteye aktarılmasını, Hristiyan Kilisesi'nin daha sonraki genişlemesine ve keşiflerin disiplinli çalışmaları aracılığıyla gelişen kültüre borçluyuz.

Parmenides'in didaktik şiirinin yalnızca ilk bölümünün bu yollardan bize ulaşması hâlâ bir tür yazgıdır ve bir o kadar da belirleyicidir. Atina'da bulunan metnin transkripsiyonunda, Simplikios, Aristoteles'in *Fizik* adlı eserinde genellikle yalnızca didaktik şiirin bu giriş parçasına dikkat ettiği gerçeğini takip eder. Bu günümüze ulaştı. Metnin tamamı, Homeros'un klasik şiirsel dili olan heksametron¹ ile yazılmıştı. Günümüze ulaşan bu en eski parçanın giriş dizeleri, düşünür Parmenides'i, bir tanrıçanın ağzından, varlığın büyük hakikatini, hiçliğin tamamen olmamasını bir çırpıda ilan eden ve temellendiren büyük bir yazar olarak gösterir. Didaktik şiirin (bizde olmayan) çok daha kapsamlı kısmı, çağdaş kozmoloji ve astronomiye dair kanıtlar sunuyordu, ancak bireysel fragmanlar gibi, muhtemelen insanların yaşadığı dünya deneyimini de ele alıyordu. Görünüşe göre, tanrıçanın talimatını takip etmek, hiçliğin hiçliğini reddetmek olacaktır. Tanrıça muhtemelen doğanın değişen olgularını, gündüz ve gecenin harika ritmik bilmecesi, tezahürü ve belirsizliği ile tasvir etti. Parmenides tarafından sonradan geliştirilen dünya imgesinin bu arada bilimin kaydettiği ilerlemeyle aşı-

¹ Antik Yunan'da altı metronun şiir ölçüsü. Her metron bir uzun iki kısa heceden oluşur. (ç.n.)

dığını ve bu nedenle Platon ve Aristoteles'in bakış açısından ihmal edilmesi gerektiğini varsayabiliriz.

Dersler zaman dolunca biter; felsefenin başlangıcı üzerine küçük kitabımın da tam bu noktada, Parmenides ile kesilmesi hoş bir rastlantı.

Bununla birlikte, Parmenides'in başka bir çağdaşı daha vardı ki, kendisine ait tutarlı bir metne sahip olmadığımızı kabul ediyoruz, ancak yine de kendisiyle ilgili, Helenistik çağlarda geniş çapta dağıtılan muazzam bir alıntı zenginliğine sahibiz. Gelenekte sık sık anıldığı şekliyle, "karanlık" Herakleitos'tan bahsediyorum.

İki büyük çağdaşın, Parmenides ve Herakleitos'un birbirlerine karşı nasıl davrandıkları sorusu bilim dünyasında yüzyıllardır tartışılmaktadır. 19. yüzyılın ortalarında filologlar bu soruyu yanıtladıklarını düşünüyorlardı. Onlara göre, Parmenides'in didaktik şiiri, Parmenides'in eleştirel olarak reddettiği bir öğreti olan Herakleitosçu düşüncedeki akış öğretisine bir yanıt sunuyordu. Nispeten yakın zamana kadar, bu görüş, Presokratik metinlerin baskılarındaki sıralamalar için belirleyici olmaya devam etti. Karl Reinhardt'ın 1916 tarihli kitabı durumu değiştirdi. O zamandan beri artık Parmenides ile Herakleitos arasında herhangi bir ilişki olduğunu ileri sürmeye cesaret edemiyoruz.

Geleneğin kesin olarak ortaya koyduğu gibi, Herakleitos, uzun vadede dayanamayacağı Pers genişlemesinin baskısına maruz kalan Anadolu kıyısındaki bir şehir olan Efes'te yaşayan aristokrat bir aileden geliyordu. Herak-

leitos, yaklaşan Pers istilası konusunda uyarıda bulunduğu için açıkça övülmüştür. Burada Batı'nın kültürel tarihinde gerçekten bir dönüm noktasında duruyoruz: Kendimizi sözde sömürge döneminde buluyoruz, örneğin Yunanların güney İtalya yarımadasına yerleştikleri bir dönemdir bu ama daha da önemlisi, aynı zamanda Sicilya ve Akdeniz'in kıyı topraklarında bir Yunan karakteri gelişmektedir. Parmenides'in yaşadığı ve (Ksenophanes'ten aldığı öğretisi sayesinde) Eleacilar dediğimiz "okulu" kurduğu Elea'nın yeniden doğuşu da bu döneme aittir.

Şurası açık ki Yunanistan'ın tüm Akdeniz bölgesine sömürgeci yayılımı ve özellikle Sicilya ve güney İtalya'daki yoğunlaşması, her şeyden önce, Ege üzerinde giderek daha güçlü bir şekilde gelişen Pers baskısına atfedilmelidir. Özellikle Atina'da entelektüel kültürde yeni bir yükseliş, ancak Yunan anavatanının Pers savaşlarında muzaffer bir şekilde savunulmasından sonra başlamıştır. Yeni sömürge dünyası ile anavatan arasındaki Yunan kültürünün entelektüel gelişiminin gerçekten nasıl şekillendiğini kesinlikle bilmek iyi olurdu. Ama bu konuda Herakleitos'tan hiçbir şey öğrenemiyoruz.

İki düşünür arasındaki, akademisyenlerin de ele aldığı karşıtlık gerçekten tuhaftır. Bir yanda Parmenides'in heksametreler ile yazılan didaktik şiirini, diğer yanda Aristoteles'ten alıntılandığı için tarihini tesadüfen bildiğimiz Herakleitos'un sözde kitabının içerdiği derin aforizmaların zenginliğini hatırlayalım. Her ikisi de tamamen farklı bir nesir tarzı sunar. Herakleitos'un kiler tam olarak fragman değil, ünlü ve yaygın olarak